

Egy párbaj története- Bernády György második marosvásárhelyi polgármestersége

Jelige: Polgármester

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
<i>Bevezető</i>	3
<i>Városvezetői működéséről- irányvonalak</i>	10
<i>Kultúra, közművelődés, sajtó</i>	13
<i>Bernády és a baloldali mozgalmak</i>	15
<i>A végkifejlet- Bernády „utolsó párbaja”</i>	15
<i>Következtetések</i>	19
Bibliográfia	21
1. Levéltári források:	21
2. Sajtó.....	21
A. Korabeli sajtótermékek	21
B. Folyóiratok.....	22
Válogatott, a témára vonatkozó számok:	22
3. Felhasznált Irodalom:	22
A. Tanulmányok, cikkek.....	22
C. Internetes források	24

„Nehéz és küzdelmes volt a polgármesteri székben eltöltött újabb több mint két és fél év, sokat szenvedtem (...), lelkiileg, rengeteget fáradtam fizikailag (...),s mindezek dacára hálás vagyok a Mindenhatónak azért, hogy módot és erőt adott nekem arra(...), hogy ezt végig kínlódjam.”¹

Bernády György általános megítélése általában a „boldog békeidők” marosvásárhelyi városépítő polgármestereként való ábrázolásában merül ki. Kétségtelen, hogy városvezetői munkássága azóta is meghatározó eleme Marosvásárhely arculatának. A köztudatban emlékét korabeli lexikonok, az újságok elsárgult lapjai, adomák, róla szóló mítoszok éltetik. Polgármesteri és politikai tevékenysége azonban korántsem tartozik a történészek által kimerített témák közé.

A marosvásárhelyi és erdélyi történetírás egyik hiányos fejezete a Bernády életének és munkásságának a teljeskörű feldolgozása. Természetesen, nem elhanyagolandó a már több kiadást is megért Marosi Barna által készített dokumentumriport,² amely talán a legátfogóbb munka Bernády életéről (de azt nem történészként elemzi). Ezen kívül az életpályáját Magyar Életrajzi Lexikon foglalja össze, néhány mondat erejéig. Pál Judit várostörténeti könyvében³ is találunk hivatkozásokat az építkezés és városfejlődés századvégi vívmányai keretében, de még inkább tiszteletre méltó Sebestyén Mihály tanulmánya, amely részletesen elemzi Bernády két „titokzatos” évét.⁴ Amennyiben a magyar történetírásban kialakult koncepcióról beszélünk, Bernády neve fellelhető Farczády Elek egyháztörténeti jellegű kötetében,⁵ illetve Bárdi Nándor több tanulmányában is, amely a két világháború közti erdélyi magyar politikai

¹ Bernády polgármesteri értékelője, zárszámadása az 1928. december 13-án írt leveléből, amelyet a belügyminiszternek írt. Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala (A továbbiakban MmNL), dr. Bernády György iratai, 68/1928. sz., 11.

² SZEPESSY László szerkesztésében a *Bernády György városa* címet viseli, a munkát 1993-ban adták ki, majd ezt követte a 2006-os bővített kiadás, az emlékirat azonban még 1968-ban íródott.

³ PÁL Judit: *Városfejlődés a székelyföldön 1750-1914*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003. 213-215.

⁴ A tanulmány Pál-Antal Sándor szerkesztésében *A Maros megyei magyarság történetéből* elkészült munka második kötetében jelent meg *MÁSNAP – Adalékok Bernády György 1919-1920-as pályaképéhez* címmel. Tanulmányunk megírása óta megjelent a szerző *Időtár* c. várostörténeti kronológiája is. Ennek második és harmadik kötete bőven adja Bernády politikai, városvezetői pályáját. A véglegesítés során ezt a két könyvet is felhasználtuk.

⁵ A Fülöp G. Dénes református lelképásztor által szerkesztett FARCZÁDY Elek: *A marosvásárhelyi református egyházköztség élete 1556-1948 c. könyvről* van szó.

életet tárgyalja.⁶ Ugyanakkor Mikó Imre a *Huszonkét év* című politikatörténeti monográfiájában, ezen kívül Oltyán Csaba-Attilának a két világháború közötti várostörténetről szóló kéziratában találkozhatunk Bernádyra vonatkozó adatokkal. Életművének összegzésétől még távol állunk, további hírlap és levéltári kutatások szükségesek, hogy személyisége a maga teljes összetettségében, ellentmondásaival együtt tisztán álljon az utókor előtt. Ehhez szeretnénk hozzájárulni jelen tanulmányunkkal, amelyben eddig feldolgozatlan, ún. „második” polgármesterségét ismertetjük és értékeljük. Az ún. „második” polgármestersége szintén feldolgozatlan. A jelen próbálkozás az eddigi hiányokat korabeli sajtóban és levéltári forrásokban található adatokkal próbálja pótolni.

Bevezető

Marosvásárhelyen az impériumváltás után a következő polgármesterek működtek: dr. Marthy Ferenc (1917–1919); dr. Valer Ghibu (1919. január 29.–1920. február 7.); dr. Cornel Albu (1920. február 9.–1920. október 22.); dr. Ioan Harşia (1920. október 22.–1922. december 22.); dr. Emil A. Dandea (1922. december 22.–1926. március 15.). Jól látható e felsorolásból, hogy a román közigazgatás berendezkedésével a város igazgatását román nemzetiségűek vették át.

Történt mindez annak ellenére, hogy amint az alábbi táblázatból egyértelműen kivehető, a korai betelepítések ellenére a két világháború között nem borult fel a magyar többségű város etnikai arculata.

Marosvásárhely	Összesen	Román	%	Magyar	%	Német	%	Zsidó	%
1910 ⁷	25.517	2983	11,7	18.789	74,5	606	2,4	2775	3,4
1920	30.988	3947	12,7	23.178	74,7	446	1,7	3246	10,4
1930	38.517	9795	25,4	22.387	58,1	682	1,7	4828	12,5

1. táblázat. Marosvásárhely lakosságának etnikai megoszlása, 1910–1930

⁶ Bárdi Nándor mellett György Béla, illetve Balázs Sándor nevét is fontos kiemelni a romániai Országos Magyar Párt tevékenységének elemzése kapcsán, illetve román vonatkozásban Tóth Szilárd is foglalkozott a témával. Továbbá a Pál-Antal Sándor és Simon Zsolt szerkesztésében megjelent *Teremtő életek- marosvásárhelyi személyiségek* című kötetben (Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011) is találunk három munkát Bernády életéről Sebestyén Mihály, György Béla és Péter H. Mária tollából, amelyek szintén hozzájárulnak a mozaikszerű Bernády-kép kutatásához.

⁷ ADAM, I. Iosif – PUŞCAS, Ioan: *Izvoare de demografie istorică*, Bucureşti 1987, 564–567.; *Recensământul populaţiei din România din 29 decembrie 1930*, vol. II, 290.

A hatalomváltás utáni új közigazgatási rendszer átalakította az addig érvényben levő monarchiabeli városvezetési normákat, amelyek az 1923-as román alkotmány által léptek életbe. A községek feje a *prímár* (vagyis polgármester) volt. A városi polgármester jelöltet a tanács választotta, de a belügyminiszter nevezte ki. A városi tanács **részben választás, részben kinevezés** útján alakult meg. A választott tanácsosok száma nem lehetett több, mint 36 fő. Ezek 2/5 része hivatalból volt tag, illetve delegálás útján nyert mandátumot.⁸ A tanácsban hivatalból tag volt a megyei tanács által delegált 2–7 tanácsos is. A jog szerinti kinevezett tagok: az egyház, iskola, közegészségügy, ipar, munkaügy egy-egy képviselőjéből választódtak, akiket a belügyminiszter erősített meg. Az új törvény tehát eltörölte a virilizmust, azaz a legtöbb adófizetés elve alapján bekerült tanácsstagok státusát.⁹

Az új törvény szerint a polgármester, akit a választott három tanácsos közül a belügyminiszter erősített meg, a kormány bizalmi embere is volt egyben. Az önkormányzati autonómia korlátozva volt a közjavak felügyeleténél, a közügyek rendszerezésében, valamint a népszavazási teendőknél is. A tanács a folyó ügyek elintézésére egy *Állandó választmányt* (Consiliu Permanent) delegált, mely 5–7 tagból állott. Az állandó választmány tagjai egy-egy ügyosztály ellenőrzésével voltak megbízva. Köztisztviselőknek tekintették őket, és lemondásuk felett a belügyminisztérium határozott.¹⁰

A tisztviselők az új törvény értelmében végrehajtói lettek a tanács állandó választmányának, valamint a polgármester határozatainak, és közvetlenül a jegyző felügyelete alatt álltak. A strukturálisan is megreformált közigazgatás autonómiája lényegesen beszűkült a korábbi állapotokhoz viszonyítva.¹¹ A tanácsi szervek így a fontosabb kérdésekben, mint a költségvetés, szabályrendelet-alkotás, ingatlan-vagyon adásvétele, nem dönthettek önállóan. Ezekben az ügyekben a belügyminiszternek kellett a végső szót kimondania és a helyben hozott határozatokat jóváhagynia. A belügyminiszter ugyancsak a törvény által előírt esetekben prefektusi rendelettel feloszthatta a tanácsot. Elvben a felosztatási rendelettel együtt kiírandó lett volna az új választás is, ennek megejtéséig *Időközi Bizottságot* (Comisia Interimară) kellett kinevezni. Ez a későbbiek folyamán gyakran meg is történt, az esedékes választások sorozatos elnapolásával.

A marosvásárhelyi nyilvánosság számára csak 1926-ban, január végén – február elején, a községi választások előtt csillant fel a lehetőség Bernády polgármesterként történő

⁸ Erdélyi Lexikon. Nagyvárad, 1929, 158–159.

⁹ Uo.

¹⁰ OLTYÁN Csaba-Attila: *Marosvásárhely a két világháború között*. (A kézirat másolata szerző birtokában).

¹¹ Pl. megszűnt a megyének az a joga, hogy a meg nem szavazott újonc- és adó kiállítás, illetve behajtása ellen fellebbezzon.

felléptetésére.¹² Ez főleg a liberálisokkal való megegyezés alapján jöhetett létre, akikkel Bernády 1925 őszétől tárgyalta. A tárgyalások végeredményben felemásan sikerültek, nem született aláírt paktum az Országos Magyar Párt és a liberálisok között. A tárgyalások alatt többször is felmerült a jövőbeli marosvásárhelyi polgármester kérdése. A liberálisok ugyanis tisztában voltak a Dandea népszerűtlen városi megítéléséről, Bernádyt pedig bizalmasukként kezelték.¹³ A román Nemzeti Liberális Párttal közösen összeállított marosvásárhelyi listán végeredményben 15 OMP jelölt szerepelhetett (Bernády listavezetőként), a románok a megmaradt kilenc helyet foglalták el.¹⁴ A helyi közös listák a paktumtárgyalások végeredménye, az OMP és a NLP együttműködése kizárólag a helyhatósági választásokra szólt, de nem kötelező módon, vagyis azon magyarlakta településeken, ahol nem voltak jelen a román liberálisoknak képviselői az OMP saját jelölteket indíthatott.¹⁵

A február 17-én kezdődő választásokig folyamatos sajtó-propaganda zajlott. A helyi pártközponti utasításra a magyar sajtóban megjelentek Bernády üzenetei („*Magyar testvéreim! Szeretettel és bizalommal fordulok hozzátok a döntő órákban. Aki a Magyar Párt listájára adja szavazatát, az a magyar ügy győzelmét támogatja. Nekünk nincs uralmi vágyunk, csak faji [értsd nemzeti – FJ.] érdekeink vannak*” stb.).¹⁶ Az egység megtartása és a szavazói fegyelem érdekében, kijelentette, hogy „*a párt minden tagjának megtiltja, hogy nevét bármely más [a liberálisokkal összeállított közös listán kívüli] szavazólapra felvétesse.*”¹⁷ Bizonyos ellenállás így is mutatkozott, az OMP-vel szövetkezni nem kívánók a Nemzeti Párt, a Munkásblokk listáin indultak, de külön szerepelt a városi zsidóság egy része is, elsősorban azok, akik az éledő, szervezkedő cionizmus hatása alá kerültek, a zsidó különutasság hívei lettek. A választások eredményének kihirdetése előtt, a február 18-án tartott OMP Intéző Bizottsági gyűlésen kizárták a párt soraiból azokat a személyeket, akik más listákon indultak. A határozatot nyilvánosságra hozták, továbbá hozzáfűzték, hogy a felsorolt személyek a „*magyarságra nézve idegenek.*”¹⁸

¹² Székely Napló, 1926. február 14., Ellenzék, 1926. január 27.

¹³ A tárgyalások összegzését Bernády *Emlékezetető* címen foglalta össze az OMP vezetősége számára. Lásd: MmNL, dr. Bernády György iratai, 47/1926. sz., 1-22.

¹⁴ A póttagoktól eltekintve. Székely Napló, 1926. február 11.

¹⁵ GYÖRGY Béla: *A romániai Országos Magyar Párt története (1922-1938)*. Kézirat, doktori disszertáció, Budapest, 2006, 81-84.

¹⁶ A párt külön helyi lappal nem rendelkezett, azonban a helyi magyar hírlapok rendszerint erőteljesen támogatták a pártot (Székely Napló, Ellenzék, Maros), mint a magyar érdekek politikai érdekképviselőjét. Székely Napló, 1926. február 20.

¹⁷ Ua. 1926. február 11.

¹⁸ MmNL, dr. Bernády György iratai, 46/1926. sz., 46. A határozatot közlemény formájában publikálta az Ellenzék és a Székely Napló is.

A február 20-án megrendezett városi OMP gyűlésen a választási eredmény kiértékelése volt a fő téma. Megállapították, hogy a 60%-os siker a város 95%-os arányú magyar lakosságához¹⁹ viszonyítva ugyan csekély győzelem, azonban figyelembe véve a közös listás jelöltség elé gördített akadályokat (a többi párt és a hivatalosságok részéről), mindenképp győzelemként könyvelhető el a korábbi választási eredményekhez viszonyítva. Javasolták továbbá, hogy az Intéző Bizottság tagjai közé vegyék fel azokat a magyarokat is, akik ugyancsak bejutottak a tanácsba (így került be többek közt a Bernádyval minap kibékült Petri Zsigmond is).²⁰

Az OMP-re nézve a választások általánosan is sikeresnek bizonyultak. 31 városban a magyarok által támogatott lista győzött (a községekben még nagyobb volt a magyarság győzelmének az aránya), csupán 13 városban bukott el a közös lista.²¹ Marosvásárhelyen elhatározták, hogy pártirodának nagyobb helyiséget keresnek. Bernádynak a magyar egység megtartására tett kísérlete nem volt teljes, a március 6-i tagozati OMP gyűlés alkalmával jelentette be Molter Károly kilépési kérelmét, aki felmondta bizottsági tagságát, és kérte a nevének feltüntetését a pártból kirekesztettek listáján.²²

A városi tanács alakuló ülésére március 12-én került sor. Bár a „formai követeléseknek” megfelelően történt a polgármester megválasztása, utólag megállapítható, Bernády személye nem volt kétséges. A liberálisokkal való előzetes tárgyalások alkalmával többször is szóba jött jelöltsége, amelyről valószínűleg meg is egyeztek Tancred Constantinescuval.²³ Bár Bernády ezt a tényt utólag váltig tagadta. Constantinescu a február 5-i, Ugron Istvánnal folytatott tárgyalása alkalmával kijelentette, hogy „[...] akár lesz paktum, akár nem, akár maradnak a liberálisok, akár átmennek az ellenzékbe, Bernády mindig a liberálisokkal fog tartani és azokkal megy; éppen azért akarom, hogy ő Marosvásárhely polgármestere legyen, én ezt neki felajánlottam és őt meg is teszem”.²⁴ Az alakuló ülésen az állandó bizottság tagjaivá Radó Sándort, Sebestyén Miklóst és Kovács Eleket, póttagnak pedig Csíky Emilt választották (ez a

¹⁹ Ez számszerint több, mint ami a közzétett táblázatból kiszámítható, viszont ez annak tudható be, hogy a gyűlésen felhasznált statisztikák a korábbi népszámlálási adatokat vették figyelembe, ugyanakkor a kerekítésnek politikai funkciója is volt. MmNL, dr. Bernády György iratai, 46/1926. sz., 46.

²⁰ Uo.

²¹ GYÖRGY Béla: I. m. 84.

²² MmNL, dr. Bernády György iratai, 46/1926. sz., 46. Bernádynak a Molter Károllyal való viszonya a továbbiakban sem maradt felhőtlen, utóbb, 1930-ban Molter *Erdélyi Helikon*-ban közölt cikke miatt keveredtek vitába, de amelynek végeredménye lovagiasan megoldódott. GYÖRGY Béla: *Harmadnap. Adalékok Bernády György 1922-1938-as pályaképéhez*, In.: Pál-Antal Sándor– Simon Zsolt szerk. *Teremtő életek- marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011. 63-64.

²³ Tancred Constantinescu akkori kereskedelemügyi miniszter, Bernády tárgyalópartnere volt a Nemzeti Liberális Párt részéről.

²⁴ Eredeti forrás: A kolozsvári magyar konzul, Aichhorn Rudolf beszámolója a bukaresti Magyar Királyi Követség részére, Kolozsvár, 1926. február 4. Magyar Országos Levéltár K 64-1926-27a-109. Újraközölte *Magyar Kisebbség*. 2000/4, Kolozsvár, 73–80.

március 1-én tartott Intéző Bizottság tagozati ülésén dőlt el).²⁵ Román részről dr. I. Vancea és Th. Coculescu ezredes került be az öttagú állandó bizottságba, póttagként pedig Ștefan Pop és Ioan Pădurean. Az ülést és a választásokat a korelnök Petri Zsigmond vezette. A három polgármester jelölt Jaross Béla apátplébános, Aurel Rusu és Bernády György volt, ezek közül az utóbbi kapta a legtöbb szavazatot (2, 9 és 15 szavazat-arányban), akit a belügyminiszter jóváhagyott, és március 26-án a prefektus kinevezett a város élére. Jól látható az a taktika, amellyel Bernády biztos győzelemre számíthatott. Jaross Béla és Aurel Rusu (ekkor még) közeli barátságban állt Bernádyval, Petri Zsigmond régi ellenzékiiségére sem kellett tekintettel lennie a már jelzett összeférhetlenség okán, egyedüli tiltakozó Adrian Popescu volt, akit az ülés napirend előtti felszólalásában jelentett be tiltakozást.

Bernády számára második polgármesterségének első komoly feszültségét az okozta, hogy az addig kormányzó liberálisok március 27-én lemondtak. A király Alexandru Averescu tábornokot bízta meg kormányalakítással, aki kiírta a választásokat. A történetek után Ugron István lemondott az OMP elnöki tisztségéről, lemondásának fő okát a csucsai paktum²⁶ felmondásában jelölte meg (amelynek oka többek között a liberálisokkal folytatott paktumtárgyalás volt), utódául pedig Bethlen Györgyöt jelölte. Az Ugron lemondásával megüresedett pártelnöki funkciót ekkor Bernády kategorikusan visszautasította, a városi tagozatnak is megtiltotta, hogy jelölje őt elnöknek (esélye valószínűleg a történetek után nem is lett volna).²⁷ Április folyamán Ugron levele mellett a *Keleti Újság* és az *Ellenzék* is közölt Bernádyt támadó cikkeket, amelyekkel szemben a vásárhelyi sajtó védelmébe vette a polgármestert.²⁸

Szóba jött a képviselősége és polgármestersége közötti összeférhetetlenség is, azonban minden jel arra utal, hogy ekkor még kezelni tudta a támadásokat.²⁹ A parlamenti választások közeledtével a pártelnökség kérdése tisztázódni látszott, Bernády valószínűsíthetően részt vett az OMP Elnöki Tanács ülésein. Itt a választásokkal kapcsolatos stratégiákat tárgyalták. A helyi OMP Intéző Bizottság összejövetelein körvonalazódott a parlamenti jelöltek jegyzéke: a képviselőjelöltek között Bernády volt a listavezető, akit Toldalaghi Mihály és Szoboszlai

²⁵ MmNL, dr. Bernády György iratai, 46/1926. sz., 46.; *Székel Napló*, 1926. március 14.

²⁶ A „csucsai” paktum egy választási egyezmény volt az OMP és az Averescu Néppártja között, amelyet 1923. október 23-án írtak alá később választási kartellé alakítottak, ill. a magyarság számára a legelőnyösebb választási feltételeket biztosította. A paktum sokáig titkosítva volt, Bernády nem is írta alá, azonban elejétől fogva tudott róla, a beavatottak közé tartozott.

²⁷ Uo.

²⁸ Bernády kijelentette, hogy nem a parlamenti felszólalás volt fontos, mivel ő a parlamenten kívüli politizálással érte el eddigi eredményeit. *Ma*, 1926? április 16.

²⁹ 1926. április 11-én már teadélután tartott a városi tanács tiszteletére (a tanácsosok és újságírók mellett Tancred Constantinescu is jelen volt, aki ekkor megyei liberálisok elnöki funkcióját töltötte be). *Székel Napló*, 1926. április 11.

László követett, a szenátorjelöltek közé felkerült gr. Teleki Arctur és Jaross Béla személye.³⁰ Az OMP újra felvette a kapcsolatot az Averescu féle Néppárttal, a felmondott paktumot április 21-én választási egyezményre alakították.³¹ Végeredményben a parlamenti választások sikeresnek bizonyultak, Bernády ismét képviselőként tevékenykedett a mandátuma lejártáig (a liberálisok 1927-ben megbuktatták Averescuékát). Az OMP-vel szemben már korábban is jelentkezett egy utóbb erőteljesen kibontakozó más irányultságú mozgalom, amelyet ekkor Kós Károly képviselt.³²

A választások utáni időszak Bernády számára a városi ügyek intézésében merült ki. A szabadságra menetele előtti időszakban többször összehívta a városi tanácsot, ahol hangsúlyozta a városi pénzügyek és a város gazdasági állapotának felmérésének és kivizsgálásának a szükségességét. (Ebben az előző, Dandea féle polgármesterség bűneinek gazdasági vizsgálata is szerepelt.)³³ A városi vízvezetékhalózat feljavítása és kiterjesztése, valamint a villamosművek korszerűsítése (a villanytelep 1907-es bővítése óta a város lakossága jelentősen növekedett az 1920 utáni kivándorlási hullám ellenére is) is napirenden szerepelt.³⁴ Bernády kilátásba helyezte egy szanatórium építését, de elsősorban a városi tartozások számbavételét és rendezését tekintette feladatának.³⁵ Konkrét programja nem volt polgármestersége kezdetekor, azonban 1928-ban a minisztérium kötelezte egy nyolc éves tervezet kidolgozására, amelynek közzétételével fogalmunk alakulhat attól, hogy milyen fejlesztési tervekkel helyezte előtérbe a város számára. Ezek között szerepelt a földgáz bevezetése, új mozi, szegényház, tűzoltó laktanya létrehozása, a vízvezetékek rendezése, az utcák kivilágítása és burkolása, valamint vízzel való ellátása, népfürdő és sporttelep építése és „*még több fontos alkotni való.*”³⁶

Bukarestbe csupán akkor utazott el, mikor sor került az ellene felhozott parlamenti képviselői összeférhetlenségi vádak tárgyalására. Noha erről a sajtó semmi továbbit nem közölt, tekintve, hogy Bernády a következő kormányváltásig megtartotta parlamenti helyét, minden bizonnyal a közigazgatási bíróság nem hagyta jóvá az összeférhetlenség vádját.

³⁰ MmNL, dr. Bernády György iratai, 46/1926. sz., 46.

³¹ GYÖRGY Béla: *I. m.* 91.

³² A Magyar Néppárt alapítójaként régi elveihez ragaszkodva azt kérte az elnökségtől (már 1925-ben kilépett az OMP-ből), hogy úgy módosítsák a jelöltek névsorát, hogy minden társadalmi osztály és politikai irányzat képviselve legyen. Uo. 94.

³³ MmNL, Marosvásárhely város levéltára (A továbbiakban: Mvhely város lt.) Közgyűlési jegyzőkönyvek, 99/1927. sz., 18–22.

³⁴ A város vízellátásának kérdése korábban is intenzíven foglalkoztatta Bernádyt. Lásd a jelen kötet PÁL-ANTAL Sándor: *Marosvásárhely vízművesítése a 20. század elején* című tanulmányát.

³⁵ Uo.

³⁶ *Ellenzék*, 1928. február 1.

Bernády egyaránt keresztútjába került mind a regionális (erdélyi) román sajtó, mind a bukaresti *Cuvântul* támadásainak, többször vádolták meg törvénytelen intézkedésekkel, a városi tanács azonban az ügyek kivizsgálása mellett döntött, s így végeredményben kiállt Bernády mellett.³⁷ Valószínűleg Emil Dandea volt polgármester állt a rágalmazások, a legtöbbször minden valóság alapot nélkülöző vádak terjesztésének háttérében. Például 1926 decemberében a *Carpatia* című brassói lap hasábjain (amelyet Dandea terjesztett a városban), megtámadta a belügyminiszternél a városi tanács által elfogadott 1927-es költségvetés-tervezetet. Szerinte Bernády túl sokat költene a magyar iskolákra. Akciója ekkor nem járt sikerrel.³⁸

Városvezetői elfoglaltságai helyi szintű párttevékenységét csak látszólag hátráltatták. Bár a parlamenti csoport értekezletein nem vett részt, a városi OMP gyűléseit gyakran elnökölt. Az októberre összehívott gyergyószentmiklósi OMP nagygyűlésre³⁹ már nem ment el, holott ennek napirendjén a párt országos szerveinek tisztújítása szerepelt. A párton belüli ellenzéki mozgalomhoz történt közeledése is e korszakra tehető, bár irányváltoztatása nem volt minden kétségtől mentes. Az ellenzéki mozgalom Krenner Miklós vezette csoportosulását az OMP tevékenységével kapcsolatos elégedetlenség sarkallta cselekvésre. Krenner 1926 augusztusában több politikusnak és közéleti személyiségnek, köztük Bernádynak és Gyáfásnak Elemérnek is levelet írt, ugyanis valamelyiküket szerette volna a mozgalom számára megnyerni, az ellenzéki csoportosulás élére állítani. Bernády hajlandóbbnak mutatkozik a szerepvállalásra, s amint kialakultak az együttműködés feltételei, Vásárhely agilis polgármestere a reformellenzék élére áll. Ekkor még úgy képzelték, hogy a szükséges reformokat végre lehet hajtani a nélkül, hogy az OMP egysége sérülne. A reformer Bernády szerint fel kell újítani a tárgyalásokat a liberálisokkal. (Az OMP hivatalos irányvonalával szembehelyezkedők másik része, Kós Károly csoportja kilép a Magyar Pártból és újra megalapítják a Magyar Néppártot, és a Román Nemzeti Parasztpárttal keresnek együttműködési lehetőségeket.) Hősünk elkötelezettsége a liberálisok irányába (most nem adva fel saját, még a monarchia idején kialakult liberális világnézetét), illetve az a tény, hogy választások során a liberálisokat támogatta, végül is kisodorta az OMP-ből Bernádyt. 1927 októberében OMP Elnöki Tanácsa megpróbálta tetteiért felelősségre vonni, mire Bernády kilépett a pártból. Végeredményben nem következett be pártszakadás (Bernády nem vitt magával jelentékeny számú tagot), de véleményem szerint nyilvánvalóvá vált, hogy miért

³⁷ A vádak a városi tanács is alaptalannak tartotta, kivizsgálásukat csupán formalitásnak lehet tekinteni ezek bebizonyítására, ezért tekinthető Bernády mellett való kiállásnak.

³⁸ Az esetekről lásd: *A Ma*, 1926. december 22–23.

³⁹ Erre 1926 október 10-én került sor. GYÖRGY Béla: *I. m.* 101.

nem lehetett a párt elnöke Bernády György 1924-ben. Személye, noha a magyarországi és romániai politika irányítói többségének támogatását élvezte, az erdélyi magyar elitet megosztotta. Ez pedig az eliten belüli stabilitást veszélyeztette.

A pártból való kilépésével egyszerűbbé vált a további polgármesteri tevékenységének értelmezése.

Városvezetői működéséről- irányvonalak

Bernády szemében bizonyos igazgatási-döntéshozói ügyek elsőbbséget élveztek. Ezek közé tartozott a városi infrastruktúra fejlesztése, jelesen a régóta húzódó földgázbevezetés felgyorsítása, mi több, megnyugtató lezárása. A mezőszéki földgáz felhasználási lehetősége már Bernády első, a világháború előtti polgármestersége idején, 1911-ben jelentkezett, amikor Kissármáson (a várostól 51 km-re) geológusok kálisó után kutatva, véletlenül felfedezték a földgázmezőket. Bernády hatalmas lehetőséget látott benne, először kolozsvári szakértőkkel tárgyalt, miután kijelentette: *„a földgáz fogja a jövőben eltartani a várost, az fizeti vissza a kölcsönöket, kamatokat, az lesz az aranyfedezet!”*⁴⁰ Ezután két hónapot töltött az Egyesült Államokban a földgáz kérdésének tanulmányozására, beutazva az országot New Yorktól Los Angelesig és vissza. Több mint negyven nagyvárosban járt, a Standard Oil társaság szervezésében. Rengeteg tapasztalattal érkezett vissza, amit azonban az első világháború közbejötté, személyi körülményeinek alakulása (lemondása főispáni hivatalról, budapesti hivatalnokoskodása), illetve az imperiumváltás és a gázmezők tulajdonjogi viszonyainak megváltozása, a kiaknázás körül fölmerült viták és akadályok miatt már nem kamatoztathatott, így aztán a földgáz szélesebb fölhasználása akkoriban elmaradt.⁴¹ Abbamaradt, de nem évült el. Bernády második polgármestersége alatt is napirenden tartotta a város vezetése, a tanácski testület, ám a város és a gáztársaság közötti, a bevezést szabályozó szerződés megkötését csupán Bernády lemondása után, az Időközi Bizottság hozta tető alá. Végül, a sajtóhírek ellenére (amelyek a 20-as évek végére már megelőlegezték), 1932-ben bevezették a földgázt Marosvásárhelyen is. (a várost e tekintetben megelőzte Dicsőszentmárton és Torda.)

⁴⁰ MAROSI Barna: *Bernády György városa*. Marosvásárhely, 2006, 37.

⁴¹ Egy írása is megjelent a témában *Az erdélyrészi földgázkérdésről* címen (megjelent Marosvásárhely, 1913), amelyben részletesen kifejti a tanulmányútja tanulságait és utolsó mondatában írta, hogy *„hiszem és vallom, hogy nem soká kell már várunk [a gáz bevezetésére. FJ].”* 44.

Hasonló prioritást élvezett a Kultúrpalota felújítása. 1926-ban a bútort, a padlózat, székek kicserélése (felújítása) mellett a hangversenyerem orgonájának megóvására védőhuzat elkészítését rendelte el.⁴² A munkálatok egész polgármestersége alatt tartottak, igyekezett felkeresni azokat a művészeket, mérnököket, akikkel annak idején a művelődési palotát építette (budapesti útja során Róth Miksát próbálta elérni, aki az üvegfestmények alkotója volt⁴³).

Ezen kívül számos olyan infrastrukturális intézkedést született, amely vagy pótolta, vagy kiegészítette, feljavította az első polgármestersége idején elkezdett beruházásokat. Ide tartozott az aszfaltozás, kövezési munkálatok, az utak feljavítása, a Maros szabályozása, parkosítás, fák ültetése, a csatornázás és a Villamosművek (ún. „marosi turbina”) vízmedencéjének a rendbetétele bécsi szakemberek segítségével, valamint a szemétszállítás korszerűsítése (a régi teherautókat két új Ford kocsira cserélték).⁴⁴ A vízművek és a vezetékhálózat működési zavarainak elhárítása sem került el figyelmét, hisz a vízellátás akadozása állandó lakossági panaszra adott alkalmat. (Minden polgármesternek állandó fejtörést okozott a vízmű, ezért Temesvár polgármesteréhez, a kiváló vízmérnök Stan Vidrighinhez fordultak, aki már a húszas évek elején kidolgozott egy nagyszabású felújítási tervet, amit aztán Bernády elődei is örökölték.)⁴⁵ 1928-ban (mint korábban többször is) a város ivóvíz megfertőződött, ami kisebb járványt okozott. A költséges szűrőtelep megépítéséig azonban a vizet klórral fertőtlenítették és vastalanították, hogy iható legyen.⁴⁶

Második polgármesterségének egyik sikertörténete a háború előtti tartozások rendezése volt. Bár a köztudatban elterjedt, hogy a háború és impériumváltás megszabadította a várost a hatalmas kölcsönök (amelyekből az építkezéseket fedezték) visszatérítésének kényszerétől, ez csak részben volt igaz. A tartozások egy része valóban inflálódott, illetve néhány nagy hitelező becsődölésével azok megszűntek. De így is maradt viszont elég tetemes adóssága a városnak. Bernády a helyzet rendezésére elrendelte a város költségvetésének felmérését, kölcsönei és tartozásainak összeszámolását, azonban erre belügyminisztériumi rendelet is kötelezte. Még az 1926 augusztusában tartott tanácsi gyűlésen megállapították, hogy a város rendezte tartozásait a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal, a Pesti Hazai Első Takarékpénztárral és a Magyar Asphalt RT.-vel szemben, kielégítetlen maradt azonban a

⁴² Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok, 99/1927. sz., 122.

⁴³ Uo. 100/1927. sz., 53.

⁴⁴ Uo. 101/1928. sz., 150.

⁴⁵ SEBESTYÉN Mihály: *Időtár III. Marosvásárhely történelmi kronológiája 1919-1944*. Mentor kiadó, Marosvásárhely, 2011, 116 skk.

⁴⁶ Maros, 1928. május 1.

Magyar Jelzálog és Hitelbank követelése.⁴⁷ Ennek rendezésére (és egyéb teendők mellett) 1927. március 27-én Bernády Budapestre utazott, ahol többnapos tárgyalást folytat a Magyar Hitelbank igazgatójával. Az alkudozás sikerrel jár: megegyeztek, hogy a háború előtti tartozás (amely 25 millió aranykoronára rúgott), részletekben az 1927 folyamán, összesen 6 és fél millió lejnek megfelelő összeggel törlesztendő.⁴⁸ A várost terhelő régi adósságok rendezésével sokkal nyugodtabb gazdasági helyzetet teremtett. Erről később úgy nyilatkozott, hogy *„minden nehézségek dacára e város gazdaságában és ügyvitelében sikerült olyan rendet teremtenem, amely e város jövődjét fejlődését megalapozza.”*⁴⁹ Erre a sikerre emlékeztette a tanácsot Petri Zsigmond is azon a tanácsülésen, amely végül bizalmatlansági indítvánnyal élt Bernádyval szemben és a testület feloszlatásához vezetett: *„mindenki tudja milyen helyzetben volt ez a hivatal, amikor a jelen tanács létrejött, azóta kifizetődtek a háború előtti tartozások és van spórolt pénze is a városnak.”*⁵⁰ Megkockáztatnám, a sikeres adósságtörlesztés volt a legjelentősebb sikermozzanat Bernády második polgármestersége három esztendeje alatt, maga is erre volt a legbüszkébb saját bevallása szerint.⁵¹

Kapcsolatai az egymást viszonylag sűrűn váltogató prefektusokkal (a kormány kinevezett megyei megbízottaival) általában hullámzó, folytonosság nem nagyon mutatható ki. A prefektusok legtöbbszörének az volt a dolga, hogy a várost rászorítsa a kormány rendelkezéseinek végrehajtására, illetve a városi kezdeményezéseket képviselje a bukaresti főhivatalok előtt. Bernády hivatalviselése idején a gyakori kormányváltások következtében a megyei vezetők is gyakran váltakoztak: Nicolae Ionescu, Virgil Ciacian, Virgil Bârcănescu, Ioan Vescan követték egymást.

Március 26-i beiktatása óta 1926-ban 14, 1927-ben 12 és 1928-ban 9 városi tanácsi ülést tartottak, amelyek legtöbbször Bernády elnökölt. Ha hiányzott (budapesti vagy bukaresti utak, betegség, pihenőszabadság miatt), ami gyakran előfordult, ezeken a tanácsi üléseken Teodor Coculescu ezredes helyettesítette, ugyanígy történt a polgármesteri teendők elvégzésében is. 1926–1927 folyamán, amikor az OMP megyei tagozatának elnöke volt, ebben a tisztségében Sebestyén Miklós helyettesítette. Sebestyén Miklós a városi tanácsban állandó választmányi tag volt, s mind Coculescu ezredes, mind dr. Sebestyén, Bernády bizalmi emberének számított (legalábbis a Bem-szobor miatt kiobbant botrányig).

⁴⁷ Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok, 99/1927. sz., 66.

⁴⁸ Bernády beszámolója az útról: Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok, 100/1927. sz., 53.

⁴⁹ MmNL, dr. Bernády György iratai, 68/1928. sz., 11.

⁵⁰ Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok, 101/1928. sz., 179–184.

⁵¹ MmNL, dr. Bernády György iratai, 68/1928. sz., 11.

Bernády pihenőszabadságát (július-augusztus) rendszerint a Nagyvárád melletti Félixfürdőn töltötte. Bár kedvelte Herkulesfürdőt is, második polgármestersége idején orvosai tanácsára a bihari termálvizes kezelést részesítette előnyben.⁵²

Kultúra, közművelődés, sajtó

Az 1832-ben alapított magyar kaszinó egykor a városi polgárság színe-javának, értelmiségének és a környéken élő arisztokraták kedvelt találkozóhelye volt. Száz évvel később a marosvásárhelyi magyar kulturális és gazdasági élet fóruma, a politikai elit találkozóhelye. Természetesen a kaszinó értelmiségi tagjai (kollégiumi- és gimnáziumi tanárok, orvosok, írók, művészek) kötelességüknek érezték a reformkori hagyományok folytatását, könyvtárat tartottak fenn, bel- és külhoni lapokat járattak, felolvasó esteket szerveztek, a szellemi és gazdasági élet kiválóságait választották tagjaik közé, támogatták a kisebbségi művelődés más civil szervezeteit akkor is, mikor az állam semmilyen módon nem járult hozzá fenntartásukhoz, mi több, ellehetetleníteni akarta azokat.⁵³ A tagság előfeltétele „a boldog békidőkben” azon személyeket érintett, akik „úriember számba jöhettek”. A húszas évek közepén a tisztújítások során gyakorta pártoskodás zavarta meg a kaszinó nyugalmas beléletét. 1927. február 9-én Bernádyt választották a Kaszinó elnökévé, tisztségéről 1928. december 12-én mondott le.⁵⁴ A kaszinói tevékenységéről kevés adat áll rendelkezésünkre, ám abban bizonyosak lehetünk, hogy kiváló fórumnak bizonyult a polgárság elitjeivel való találkozáshoz, különböző háttéralkukhoz, megegyezésekhez, pártösszejövetelekhez. Emellett a szokásos Bernády-vacsorák (melyek első polgármestersége idején is kedvelt alkalmak voltak az eszmecserére), teadélutánok. Ezek Bernády lakásán zajlottak s a városban élő magyar és román elit találkozási helyévé váltak. Több alkalommal magasrangú vendégeket is fogadott efféle kötetlenebb keretek között. Például amikor 1926-ban Móricz Zsigmond látogatott Marosvásárhelyre, tiszteletére Bernády (mint OMP tagozati elnök, polgármester és a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság tagja) díszebédet adott.⁵⁵

A kisebbségi kulturális élet másik pillérét Marosvásárhelyen a színház jelentette, noha a városban nem volt saját otthona (a Nemzeti Színház épülete, mint köztudott csak 1973-ra

⁵² Lásd: *Székely Napló*, 1926. július 20, 1927. június 26.

⁵³ Erről bővebben lásd: DEÉ NAGY Anikó: A marosvásárhelyi Kaszinó krónikája. In *A Maros megyei magyarság történetéből*. 2. Szerk. Pál-Antal Sándor, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001, 95–125.

⁵⁴ *Székely Napló*, 1927. február 9, *Maros*, 1928. december 12.

⁵⁵ *Maros*, 1926. december 12.

épült meg!). A fellépő társulatok nehéz körülmények között játszottak, nem csoda, hogy jelentős adósságot halmoztak föl. A színház szanálására Bernády értekezletet hívott össze, adakozásra bízta a közönséget, s ennek eredményeképpen a városiak adományából enyhíteni lehetett Thália szorongatott helyzetén.⁵⁶

Bernády számára mindig fontos volt, hogy akciói a sajtó útján is támogatást kapjanak, hogy a közvéleményt a maga és a város érdekei szerint befolyásolhassa. Erre már első polgármestersége idején ráértett, ezért a városban a városvezetést támadó lapok mellett mindig akadt néhány, amely fenntartások nélkül támogatta Bernády elképzeléseit és döntéseit. (Molter Károly szerint „A Bernády-kultusz iskolapéldája lehetne a tekintélytiszteletnek”).⁵⁷ A két világháború közötti marosvásárhelyi sajtó kevésbé volt színvonalas kolozsvári, aradi, nagyváradi vagy brassói laptársaihoz képest. A vezércikk mellett a helyi ügyek töltötték meg az újságdoldalakat, kevés szerkesztő állította össze naponta a laptükroket, a világ és Erdély híreit saját tudósítók hiányában a nagyobb lapok írásaiból ollózták össze. Olyan volt, amilyen egy kispolgárok lakta vidéki városé lehet. Molter Károly, a kiváló tollú publicista így látta: A közvélemény másik fele a sajtó. Ez a székely fővárosban nem hírszolgálat, hanem [megoldatlan] probléma. [...] De a lapokat itt nálunk nem sajtó-, hanem nyomdatulajdonosok érdekei hozzák létre, azért annyi az újság s azért olyanok amilyenek. [...] Nem illik így megjelenni a Bolyaiak városában, pláne kisebbségi sorsban. Hiszen valaha Magyarországon, mikor nem kellett, akkor is jobbak voltak itt a nyomdatermékek.”⁵⁸ Ezek közül érdemes kiemelni a *Székely Naplót*, amely egykor Bernády pártlapja volt, később „átvedlett” az OMP tagozati pártlapjává. Így, amikor Bernády 1927 novemberében kilépett az OMP-ből, a lap is „szakított” vele, gyászkeretes közleményben „Bernády végzete” címmel, a címlapon adták hírül a tényt.⁵⁹ Ezt követően Bernády polgármesteri mandátumának további időszakából alig találunk említést vele kapcsolatban, míg korábban jóformán minden lépéséről értesülhetett az olvasóközönség, s ha mégis leírják nevét a lapban, akkor is támadó éllel teszik. Ezzel szemben az 1927-től megjelenő *Maros* eleve pártfogásába veszi Bernádyt, ugyanígy *A Ma* is, bár az utóbbit Bernády megtagadta, vonakodott elismerni, hogy akármely köze is lenne hozzá („Tiltakozom az ellen, mintha a **Má**hoz valamelyes közöm is volna, nem is olvasom [...]”).⁶⁰ A Vásárhelyen megjelenő *Ellenzék* ezekhez képest távolságtartó, „nagy lepedőnyi” hasábjain

⁵⁶ Maros, 1928. február 24.

⁵⁷ MOLTER Károly: *Marosvásárhely. Portrévázlat a székelyfővárosról*. In *Erdélyi Helikon*, 1930, 677.

⁵⁸ Uo. 681. (Kihagyások tőlem, FJ.)

⁵⁹ *Székely Napló*, 1927. november 6.

⁶⁰ Maros, 1928. március 4.

egy oldalon megférnek a Bernádyt védő írások és az OMP közleményei, a párt tevékenységéről szóló tudósításokkal.

Bernády és a baloldali mozgalmak

A gazdasági helyzet romlása, a munkanélküliség növekedése a baloldali mozgalmak fokozatos térnyerésével járt együtt. A szociális intézkedések elmaradása, a létbizonytalanság megnövelte a baloldali mozgalmak vonzerejét a leszakadó társadalmi csoportok körében, amely nem késett hangját hallatni. A városi baloldal legismertebb alakja Simó Géza tanár volt, aki a városi szabadlíceum (Munkásotthon) oktatója is volt egyben. Itt a szervezett munkásság és radikális polgárság a szocializmusról hallgathatott előadásokat.⁶¹ 1927 végén egy 20 fős munkásküldöttség kereste fel Bernádyt, a kormányhoz benyújtandó memorandummal, amely a munkanélküliség bevezetését és sürgős folyósítását követelte.⁶² Nehéz statisztikailag meghatározni a foglalkoztatottság arányát, a tüntetők azonban a tartósan munkanélküliek számát 625 főre becsülték. Bernády a helyzet kezelését ígérte, tervei szerint tavasszal nagyobb arányú közmunkákkal igyekszik majd a munkanélkülieket foglalkoztatni és nem mulasztotta el együttérzéséről biztosítani a kérelmezőket („*Tudom, hogy negyven éve nem volt ilyen nyomorúság Marosvásárhelyen*”).⁶³ Két nappal később népkonyha megnyitásáról tanácskozott a polgármesteri hivatal. A korábbi évek gyakorlatát követve gyűjtést szervezett, az így összegyűlt összegből a népkonyha napi 400 adag ebédet biztosított a rászorulóknak.⁶⁴ A városi munkásküldöttség többször is Bernádyhoz fordult hasonló ügyekben,⁶⁵ kielégítő elintézésüknek – ígéretei és erőfeszítései dacára – azonban a rosszabbodó gazdasági helyzet szabott határt.

A végkifejlet- Bernády „utolsó párba”

Bernády második polgármesterségének a végét több esemény siettette. Összegezve, az történt, hogy a városi tanács bizalmatlanságot szavazott Bernádyval szemben, amelyet a

⁶¹ MOLTER Károly; *I. m.* 606.

⁶² *Maros*, 1927. december 13.

⁶³ Uo.

⁶⁴ *Maros*, 1927. december 15.

⁶⁵ Ilyen volt a kolozsvári kommunista perek éhségstrájkolóinak a szabadon bocsájtása vagy munkanélküli segélyek osztása. Lásd: *Maros*, 1928. május 13.

prefektus előterjesztett és a belügyminiszter jóváhagyott és ezzel feloszlatták a tanácsot. Kinevezték az Időközi Bizottságot, élén Adrian Popescu volt prefektussal, aki indítványozta a tanács feloszlását – gyakorlatilag tehát Popescu volt az, aki megbuktatta Bernádyt.

Kibontva az események sorát, kijelenthető, hogy Bernády második polgármesterségének első válságjelei az OMP-ból való kilépéshez köthetők. 1927. június 18-án az OMP megyei intézőbizottságának ülésén Bernády bejelenti lemondását a megyei pártelnöki és az ügyvezetői tisztségről. Az elnöki tisztséget ekkor Szoboszlai László foglalta el ideiglenesen. Június 21-én hatvantagú pártküldöttség kerete fel Bernádyt, és arra akarták rávenni, másítsa meg elhatározását. Bernády viszont kijelentette: *„A mi útjaink elváltak”*.⁶⁶ Ezt követően 1927. június 25-én bejelentette lemondását a polgármesteri tisztségről, elbúcsúzik a tisztségviselőktől és elutazik szabadságra, ezzel mintegy sokkolva a városi közvéleményt.⁶⁷ Erről később így emlékezett vissza: *„Jámbor fejjel úgy képzeltem el a dolgot, hogy a választások idejét majd eltöltöm gyógykezelésem kapcsán Félixfürdőben.”*⁶⁸ A belügyminiszter azonban nem fogadta el lemondását, így visszatérésekor újból a város élére állt, miközben a lapok minden oldalról támadták. Az, hogy lemondását mennyire gondolhatta komolyan, nem egészen világos, mivel a hírt Tancred Constantinescu alaptalannak tartotta: *„a magyarság biztosítására a kormány nem fogja tudomásul venni Bernády lemondását. Több mint bizonyos, hogy a politikai tér ilyen átalakulása és lecsendesülése után Bernády dr. eleget fog tenni a kormány és a magyarság kérésének s egyhónapos szabadsága lejárta után ismét elfoglalja a polgármesteri széket.”*⁶⁹ Valóban így is történt.

Bernády második „próbálkozása” Bukarestben zajlott. Kivizsgálást kért maga ellen, annak a Vásárhelyről ellenfelei (itt elsősorban a Dandea-féle támadásokra kell gondolni) által felröppentett vádnak alapján, miszerint a magyar egyházak támogatása a román egyház hátrányára történik. I. G. Duca belügyminiszter újra elutasította a lemondási kérelmét, a vizsgálatot alaptalannak tartotta, így Bernády ismét folytathatta a munkáját.⁷⁰ A minisztérium ezen felül igyekezett a városi tanácsban fennálló kedélyeket „lecsillapítani,” ezért Dumitru Tomescu vezérfelügyelőt küldték le, hogy felmérje a kialakult feszült helyzetet. A vizsgálat megejtésére akkor futott be a felkérés, amikor Bernády szerint a tanács több tagja bojkottálta a

⁶⁶ SEBESTYÉN: *Időtár III.*, 192.

⁶⁷ *Székel Napló* 1927. június. 26.

⁶⁸ BERNÁDY György: *Megjegyzések az „Első kísérlet”-hez*. In: *Magyar Kisebbség*, Kolozsvár, 1937.295.

⁶⁹ *Ma*, 1927. június 28. Tancred Constantinescu Vásárhelyen tartózkodva a liberálisok listáján Bernádynak egy helyet ajánl föl. Ezt Bernády azonban visszautasítja, ugyanis ezen a jelölőlapon együtt kellene szerepelnie nagy ellenfelével, Dandeaival, egykori polgármesterelődjével. SEBESTYÉN: *Időtár III.*, 193.

⁷⁰ Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok. 100/1927. sz., 170.

városi tanácsot, ui. több ízben nem jelentek meg a tanács soron következő ülésén, így hónapokig nem volt a képviselőtestületnek alkalma döntéseket hozni.

További elégedetlenségre adott okot a Bem-szobor ügyének sérelmes rendezése, amely 1928. október 19-én végre megtartott ülésen nyílt konfliktusba csapott át. A belügyminisztérium sürgönyben kérte Bernádyt, hogy a marosvásárhelyi Bem szobrot (amelyet 1919-ben „ismeretlenek” döntöttek le, s a további csonkulások megelőzésére a magyarság erőteljes követelésére a román városvezetés kénytelen volt bemenekíteni a Városháza udvarára) a város adja ki, Lengyelországnak (Bem szülővárosának, Tarnównak) ajándékozva. Az eset igen heves vitát keltett a városi tanácsban. Sebestyén Miklós, Jaross Béla, Ugron András és Csíky Emil a szobor kiadása ellen szóltak fel, azonban Bernádynak a felsőbb utasítást teljesítenie kellett, ezért Jaross Bélát rendreutasította, és szavazásra bocsátotta a szobor ügyét. Jaross és csoportja elhagyták az üléstermet, így a megmaradt tanácsosok többségben a szobor kiadásáról döntöttek.⁷¹ Az eset kapcsán Jaross Béla december 11-én levelet intézett a város tanácsához, melyben létszám-elégtelenségre hivatkozva közölte, hogy a Bem-szobor szavazásakor a tanács nem volt határozatképes, ezért a következő gyűlésről távolmaradását jelentette be.⁷²

A következő gyűlés december 14-ére volt kitűzve, Bernády azonban hiányzott. Kislánya súlyos betegsége miatt december 2-tól Budapestre, majd Bécsbe utazott a gyerek kezelésére. A belügyminiszter a polgármester kiutazását és szabadságát nem hagyta jóvá (ui. a köztisztviselőknek külföldre utazásukhoz a belügyminiszter engedélyét is meg kellett szerezniük), azonban az erről szóló utasítás megérkezésekor Bernády már eltávozott az országból. A prefektus (Vescan) panaszlevelet írt a belügyminiszternek (ekkor már Alexandru Vaida Voievod töltötte be a tisztséget, Iuliu Maniu kormányában), amelyben sérelmezte Bernády kiutazását és a városi tanácsban tanúsított magatartását.⁷³ A december 14-i képviselőtestületi ülésen az 1928-es költségvetés teljesítéséről szóló polgármesteri jelentés elfogadása volt a fő napirendi pont, a polgármester hívei a megejtett szavazás során alulmaradtak, a költségvetésről szóló számadást nem fogadták el.⁷⁴ A gyűlés botrányba fulladt. Dr. Adrian Popescu, az ellenzék szószólója többek közt szóvá tette a Jaross Béla levelét, és kérelmezte az október 19-i gyűlés jegyzőkönyvének semmisé nyilvánítását.⁷⁵ Utána Bernádyt vette célba: „*Mindig hiányzik, amikor érzékeny dologról van szó, vagy beteg,*

⁷¹ Az esetet több esetben a sajtó és a tanácsi jegyzőkönyv, valamint Bernády beszámolójában is előadta. Lásd: Maros, 1928. október 20.

⁷² MmNL, dr. Bernády György iratai, 66/1928. sz., 48.

⁷³ Uo. 1.

⁷⁴ SEBESTYÉN: *Időtár* III., 227.

⁷⁵ Mvhely város lt. Közgyűlési protokollumok. 101/1928. sz., 179–184.

vagy szabadságon van. Kár, hogy nincs jelen, hogy előtte mondanám.”⁷⁶ Továbbá kérelmezte a tanács szavazatokban leadható véleményét a testület feloszlatásáról. A szavazás eredményeképpen, 18:7 arányban a tanács működésképtelenségét mondták ki, és a belügyminisztériumtól kérték a tanács feloszlatását.⁷⁷ Bernády hazaérkezésekor próbálta menteni a menthetőt, kevés sikerrel. Megkísérelte a feloszlátás megakadályozását, bár írásban jelezte, hogy képtelen együttműködni ezzel a tanáccsal. Táviratozott Bukarestbe, hogy az ott lévő, „felújítás” alatt álló Bem szobrot ne szállítsák Varsóba. A külügyminisztérium azonban az ügyet a maga részéről lezártnak tekintette. (A szobor soha nem érkezett meg Lengyelországba...) A belügyminiszter feloszlatta a tanácsot, amit királyi rendelet erősített meg február 15-én, és miután a tanácsot mindegyik fél működésképtelennek nyilvánította más-más meggondolásból,⁷⁸ még 1929. február 6-án kinevezik az Időközi Bizottságot, amelynek feladata volt a következő választásokig a város ügyeit intézni. Az Időközi Bizottság megalakulásával a polgármester városvezetői jogosultsága megszűnt, így Bernády februárban benyújtott lemondása már csak formalitás kérdése volt. Az ideiglenes testületet dr. Adrian Popescu vezette. A választásokat pedig majd csak 1930 októberében rendeznek, amikor Ioan Panteát választják a város élére, Bernády ismét tanácstagként tevékenykedik.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Maros, 1928. december 15.

⁷⁸ SEBESTYÉN: *Időtár* III., 230–231, 450.

Következtetések

Bernády bukására részben a szerencsétlen időzítés, működésének akadályozása miatt került sor, s a feszült közhangulatot még az őt támogató belügyminisztérium sem tudta eloszlatni. Még ha mindenben szerencsés lett volna Bernády politikai pozicionálása, akkor is a hatalomra kerülő Maniu-kormány előbb vagy utóbb elmozdította volna hivatalából, hogy saját emberét ültesse Vásárhely polgármesteri bársonyszékébe. A személyes konfliktusok csak részét képezik az esetnek, Adrian Popescuval ugyanis még párbajt is vívott Bernády. A *Maros* című napilap tudósítása szerint a párbajra 1928. november 17-én került sor (tehát még a botrányos gyűlés előtt), azonban ennek a hitele megkérdőjelezhető. Elsősorban a lap nem első oldalán közli hírt, illetve a többi napilap meg sem említi az állítólagos esetet, amelyre azért kerülhetett sor, mert egy november eleji városi tanácsülésen összevesztek egy telekadományozási rendelet kapcsán éles vita fejlődött ki Popescu és Bernády között. (Popescu „hazugnak” nevezte Bernádyt, amiért emez párbajra hívta ki).⁷⁹ Azonban a Bernády-mítosz képzéséhez kitűnő építőkövnek bizonyult a *Marosban* olvasható legenda. Ha belegondolunk, nem nehéz elképzelni, hogy Bernády, a volt rendőrfőkapitány amint pisztolyt rántott ellenfelére. A párbaj végkimenetele: Popescu a levegőbe lőtt, amire Bernády nem élt lövési jogával, így a felek továbbra sem békültek ki. Ez pedig egy olyan hír lehetett volna, ha megtörténik valóban, amelyet egy „*olyan városban, melyben a fütty egyik városvégről a másikra hallatszik,*”⁸⁰ nem igazán lehet eltitkolni a közvélemény és a szemfüles újságírók elől.

Következtetésként elmondható, hogy Bernády második polgármestersége nem hozott hosszútávon komoly eredményeket, jelentősége nem mérhető a világháború előtti teljesítményéhez. A városvezetés, az országos pártpolitikához képest mégis közelebb állt politikai habitusához, ennek minden kis útvesztőjét ismerte, értette. Személyes kapcsolatai meghatározták politikai irányelveit, ennek alapján megjelölhetők azok a helyi és országos kulcsfigurák, akiknek támogatását (miért ne, rajongását) élvezte, amikor ezekkel szakított (az OMP-ből történt kilépéssel, másrészt a Bem-szobor elajándékozásával), ez polgármestersége végét is jelentette. Ugyanígy ez mondható el nagyvonalakban a román elittel fenntartott kapcsolatairól is. Bernády a századforduló liberális eszmevilágában vált politikussá, szabadelvű kötődéseit megtartotta az impériumváltás után is, ám látnia kellett, ezek a

⁷⁹ *Maros*, 1928, november 18.

⁸⁰ Molter Károly: *I. m.* 681.

liberálisok nem ugyanazok a liberálisok, akik a régi Magyarország sokszínű alkotmányos és közjogi normarendszerében szocializálódtak. Az új országban a liberálisok befolyásának köszönhetően olyan ügyek elintézéséhez kapott viszonylagos szabadkezet, ami más körülmények között magyar polgármester számára királyi Romániában elképzelhetetlen volt. Marosvásárhely kivételével 1920-1940 között egyetlen erdélyi municípium élén sem állott magyar polgármester. Másfelől Bernádyra más román politikai pártok is komoly tárgyalófélként tekintettek, elismerték városvezetői erényeit. Erre példa Bernády értékvilágától ugyancsak távol álló Nicolae Iorgával való viszonya. 1927. május 22-én Bernády részt vett a Román Művelődési Kongresszuson (lebonyolításához felajánlotta a Kultúrpalota nagytermét), ahol hosszú román nyelvű beszédet is mondott, ezt Iorga el is kérte közlésre újságja részére. (Igaz, két nap múlva Gyergyószentmiklóson már úgy nyilatkozott: „*dr. Bernády polgármesterrel milyen jó közös egyetértésben élnek még a románok is, ámbár Bernády nem tud jól románul*”).⁸¹ Ez talán nem is tekinthető elismerésnek, csupán politikai gesztusnak.

Bernády pacifikáló szándéka, a román-magyar viszony javítására nem vezetett eredményekre, megközelítése egyrészt nem volt időszerű, másrészt ezt nem tudta elfogadtatni magyar pártfogóival. Erről az 1928. decemberében a miniszterelnökhöz címzett levelében (a levél a polgármesterségének egyfajta számadásaként, kiértékelőként is felfogható) így nyilatkozik: „*igyekeztem minden időnkben a román és a magyar nemzetek egymásra utaltságának tudatában a román-magyar megértés előkészítésében dolgozni.*”⁸² A városra és önmagára úgy tekintett a világháború elvesztése és az imperiumváltás után is, mint a „magyar többségű város, (sikeres-vagy kevésbé sikeres) magyar polgármestere.” Bernády maga is érzi a magyar politikai és társadalmi közeg a lassú hanyatlását, ámbár nem köszönt el végleg a politikától. Ezután következett a Magyar Polgári Demokrata Blokkal való „kísérletezése”, de kétségtelen, hogy sokkal visszavonultabban élt, még akkor is, ha halála előtt egy évvel neve újra feltűnik az OMP Intézőbizottsági tagjai között (1937).

Életművének összegzésétől még távol állunk, további kutatások szükségesek, hogy személyisége a maga teljes összetettségében, ellentmondásaival együtt tisztán álljon az utókor előtt.

⁸¹ Székely Napló, 1927. június 1.

⁸² MmNL, dr. Bernády György iratai, 68/1928. sz., 10.

Bibliográfia

1. Levéltári források:

Maros megyei Országos Levéltár (románul: Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale, MmOL), dr. Bernády György iratai, (Fondul Personal Bernady Gyorgy), dosarele:

- 1919
- 1923
- 1924
- 1925
- 1926
- 1927
- 1928
- 1929

Városi Tanácsi Jegyzőkönyv (Fondul Primăria Tg. Mureș, Protocoale și registre Consiliu)

Dosarele:

- 1927/99
- 1927/100
- 1928/101
- 1929/102

2. Sajtó:

A. Korabeli sajtótermékek

Brassói Lapok, Brassó, 1926-1927 évfolyamok

Ellenzék, Marosvásárhely, 1926-1929 évfolyamok

Erdélyi Hírlap, Arad, 1958-1959 évfolyamok

Keleti Újság, Kolozsvár, 1926-1929 évfolyamok

Ma, Marosvásárhely, 1926-1929 évfolyamok

Maros, Marosvásárhely, 1926-1929 évfolyamok

Orașul, Marosvásárhely, 1926-1929 évfolyamok

Székely Napló, Marosvásárhely, 1926-1929 évfolyamok

B. Folyóiratok

Válogatott, a témára vonatkozó számok:

„Erdélyi Helikon” Szépmíves Céh, Kolozsvár, 1930.

„Magyar Kisebbség” Nemzetpolitikai szemle, Kolozsvár, 1937, 2000, 2003.

„Regio” Budapest, 1997, 2004.

3. Felhasznált Irodalom:

A. Tanulmányok, cikkek

Sebestyén Mihály: *Másnap. Adalékok Bernády György 1919-1920-as pályaképeéhez.* In: Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből. II.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.

Gyárfás Elemér: *Az első kísérlet. Az Averescu-paktum előzményei, megkötésének indokai, szövege, módosításai, következményei, felbomlása és tanulságai.* In: *Magyar Kisebbség,* Kolozsvár, 1937.

Bárdi Nándor: *Az ismeretlen vízmosás és a régi országút. Stratégiai útkeresés a romániai Országos Magyar Pártban (1923-1924),* In: Bárdi Nándor- Fedinec Csilla szerk. *Etnopolitika. A közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közé- Európában.* . Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.

Molter Károly: *Marosvásárhely. Portrévázlat a székelyfővárosról.* In: *Erdélyi Helikon,* Erdélyi Szépmíves Céh, 1930, augusztu-szeptember, október, november.

Bernády György: *Megjegyzések az „Első kísérlet”-hez.* In: *Magyar Kisebbség,* Kolozsvár, 1937.

György Béla: *Reformmozgalom a romániai Országos Magyar Pártban (1926-1927).* In: *Magyar Kisebbség,* Kolozsvár, 2003/1.

György Béla: *Hatalom és társadalom kisebbségben. Párt és belső ellenzéke (1926-1927).* In: *Regio,* Budapest, 2004/4.

Bárdi Nándor: *A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiái a két világháború között.* In: *Regio,* Budapest, 1997/2.

B. Könyvek

Balázs Sándor: *Magyar képviselet a királyi Románia parlamentjében*. Kriterion kiadó, Kolozsvár, 2008.

Bárdi Nándor- Fedinec Csilla szerk. *Etnopolitika. A közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közé- Európában.* . Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.

Bíró Sándor: *Kisebbségben és Többségben Románok és magyarok 1867-1940*. Pro-Print Könyvkiadó Csíkszereda, 2002.

Farczady Elek: *A marosvásárhelyi református egyházközség élete 1556-1948*. Marosvásárhelyi I. Vártemplom Református Egyházközség, 2000.

György Béla: *A romániai Országos Magyar Párt története (1922-1938)*. Kézirat, doktori disszertáció, Budapest, 2006.

György Béla: *Iratok a romániai Magyar Országos Párt történetéhez*. Pro-Print- EME, Csíkszereda- Kolozsvár, 2003.

Keresztes Gyula: *Vásárhelyen vásár tartatik...* Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1996.

Ligeti Ernő: *Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete.*, Pallas Akadémia, Csíkszereda, 2004.

Lucian Nastasă, Salat Levente szerk. *Maghiarii din România și etica minoritară (1920-1940)*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj Napoca, 2003.

Marosi Barna: *Bernády György városa*. Marosvásárhely, 2006.

Marosi Ildikó: *Molter Károly levelezése II 1927-1933*. Argumentum- Polis, Budapest- Kolozsvár, 2001.

Mikó Imre: *Huszonkét év — az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. Budapest, 1941.

Nagy Miklós Kund szerk. : *Bernády György emlékiratok*. Master Druck Nyomda, Marosvásárhely, 2007.

Pál Judit: *Városfejlődés a Székelyföldön*. Pro-Print kiadó, Csíkszereda, 2003.

Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből. II*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.

Toth Szilárd: *Partidul Maghiar si problema minorității maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*. Cluj-Napoca, 2008.

C. Internetes források

www.adatbank.ro

www.korunk.ro

www.jakabffy.ro

www.mol.gov.hu

www.grotius.hu